

שיח ושיג בפרשה

שמות
התשע"ד

" וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עַבְדָּה בַּשָּׂדֶה " (א', יד')

רבי יהונתן איבשיץ זצ"ל - ניכר היה בו משחר ילדותו כי לגדולות נוצר. עוד בהיותו ילד רך הפליא את הסובבים אותו בפקחות המופלאה, בשכלו השנון והחריף, בתפיסתו המהירה ובזכרונו האדיר. פעם, בהיותו ילד שאלו אביו בליל הסדר: "אמור נא לי, יקירי! מדוע שואלים ילדי ישראל "מה נשתנה" דוקא בחג הפסח, ולא למשל, בחג הסוכות, כאשר רואים כי הכל עוזבים את בתיהם ויוצאים לגור בסוכות למשך שמונה ימים?" השיב הילד הפיקח: בחג הסוכות רואים ילדי ישראל את בני עמם יושבים בסוכה דלה, ולכן אין הם מתפלאים כלל וכלל, שכן מעולם מורגל עם ישראל בצרות ובקשיים ואילו בליל הסדר, כאשר הכל מסובים כבני מלכים, יושבים סביב שולחן ערוך, ועל השולחן כלים יקרים ונוצצים, פמוטות וגביעי כסף מפוארים, מטעמי חג עולים עליו - ואז מביטים ילדי ישראל וחושבים: מה זה קרה היום לאחינו היהודים העניים, המסכנים והרדופים?! והשאלה מתפרצת מפייהם: "מה נשתנה?". היה זה בשבת הגדול, רבי יהונתן עלה על בימת בית הכנסת לדרוש את דרשתו, כמנהגו מדי שנה - והנה אחריו עולה אחד מפשרי העם. "יסלח נא לי הרב", ביקש אותו אדם, "ברצוני לשאול שאלה". תמה הקהל, וכי מה יוכל אדם זה לשאול את רבי יהונתן? אך הרב בענותותו הרבה כיבד את השואל ואמר לו: "בבקשה, שאל! ברצון רב אענה אם רק אוכל!".

והאיש שאל: "היום קראתי, כנהוג, בהגדה של פסח מ'עבדים היינו' ועד למקום שאומרים בשבת הגדול - והנה קשה לי: מדוע מופיעים על המילים "וימררו את חייהם" טעמי המקרא שהם קדמא ואזלא והלא טעמים אלו הנם טעמי ניגון של שמחה - ומה שמחה יש בכך שהמצרים מררו את חיי אבותינו?"

כיבד רבי יהונתן את שאלתו והשיבו בנחת: "בני, שאלה גדולה שאלת! אשיב לך על שאלתך": ידוע שהקדוש ברוך הוא הבטיח שבני ישראל יהיו במצרים ארבע מאות שנה ואם כן, מדוע אפוא נמשכה גלותם רק מאתיים ועשר שנה? על ענין זה נאמרו תרוצים רבים ואחד מהם הוא: במשך מאתיים ועשר שנה קבלו בני ישראל את כל מנת הסבל שנגזרה עליהם ושוב לא היה טעם להאריך את גלותם. זוהי אפוא הסיבה להטעמת המלים "וימררו את חייהם" בטעמים המסמנים ניגון של שמחה, שהם "קדמא ואזלא" כי אכן הקושי של השעבוד גרם שמחה לאבותינו, בעטיו התקצרה גלותם במאה ותשעים שנה!! אך לפי זה - המשיך הרב - נשאלת השאלה: מדוע מופיעים על מלים אלו דוקא הטעמים קדמא ואזלא - והלא יש טעמים אחרים המנוגגים בניגון של שמחה.

אלא שעל כך יש להשיב: אם נחסר מהמספר 400 את שנות הגלות -210, נקבל את המספר 190 ושתי המלים קדמא ואזלא עולות בגמטריא 190. וזהו פרושם של קדמא ואזלא על המלים "וימררו את חייהם" שקדמו ואזלו - שהקדימו לצאת ממצרים לפני המועד במאה ותשעים שנה, כמנין קדמא ואזלא, וזוהי הסיבה לשמחה. וזהו אפוא הטעם לכך שמילים אלו הוטעמו דוקא בטעמים אלו.

כל הנאספים השתוממו לשמע חריפות תשובתו של רבי יהונתן אבשיץ והנאתם גדלה מאוד. (613 סיפורים על התרי"ג)

ישראל לסגולתו

עצה לסלק המחשבות הזרות

מובא בספר התניא (פרק כט) סגלה גדולה ועצה נפלאה לסלק המחשבות הזרות, הוא שיקצף על יצרו ויצא נגדו בלח ובגבורות וכה לאמר: "אתה הרשע, היאך תסתיר ממני אור פני ה' אשר מלא כל הארץ כבודו וברא ויצר הכל, ואני הלא נחצב מכסא כבודו יתברך שמו - יותר פנימי ממחצב המלאכים, והיאך תרצה להחטיאני", וכך ישקצו ויחריקו מעליו בכל כח ובתקיפות ובעז, ויקרעו וירגזו על יצרו. והאריך בזה בספר "שומר אמונים" (בנרמ"ח עמ' לח) וספר שם שאחד הצדיקים היו לו הרבה התנגריות ממחשבות זרות, ולא ידע לשית עצות בנפשו, והבעש"ט פגשו ונתן לו עצה זו, והיתה לו לאותו צדיק ישועה ופרקן מאותן מחשבות.

ועוד מובא במדרש פנחס (דף ג' אות ח') לומר הפסוק "שמע ישראל" עם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בכונה ויועיל לסלק המחשבות הזרות.

ועוד סגלה מבעל ה"בני יששכר" (אגרא דפרקא אות קטו) כשתוקפים לאדם מחשבות מינות וכפירה לומר פרשת "האזינו" והוא סגלה גדולה ונפלאה לבטול וסליק המחשבות הזרות.

בספר "שומר אמונים" מספר על אחד מגדולי צדיקי הדור שהאיר את העולם בצדקותו ובקדושתו, ובתחלת עבודתו נאחזו בו בלבולי אמונה, רחמנא לצלן, והבעל-שם טוב זי"ע צפה זאת ברוח קדשו, ובידעו את כחו של אותו צדיק לאיזה מדרגה נעלה הוא יכול להגיע, נסע במיחד למקומו של אותו צדיק, ונגש אליו ואמר לו: "גם על זה עליך להתפלל לפני השם יתברך... הינו, שגם על עצם האמונה צריכים לבקש מהשם יתברך שנוצה לאמונה טהורה, לבטחון חזק ואיתן בו יתברך. ואותו צדיק אמר שהבעל שם טוב הציל את נפשו על ידי זה. עד כאן. פי יש הטועים וחושבים שמי שחזק באמונה - מתפלל, אולם אין מבינים שגם מי שחלש באמונה חזב להתפלל על זה עצמו שתתחזק אמונתו. (הרב ישראל יעקב לוגאסי)

אהבה:

ג. על-ידי אהבת השם יתברך נשמר הנפש מפל פגעים רעים.

אמר המחבר: הנה מה שכתב שאם ישן בין הגברים צריך לנעול הדלת וכן היא תנעל את הדלת שלה, לכאורה נראה שחומרה יתירה היא, ודי לנו במה שיש שני שומרים עליו ושתי שומרות עליה. וכן מצאתי כתוב בספר נטעי גבריאלי (דיני יחוד עמוד פט) לגבי כלה שפירסה נידה קודם בעילת מצוה, שהמובחר שעד ליל הטבילה ישנו הזוג בבית הורי אחד מהם בחדרים נפרדים - החתן בין אנשים והכלה בין הנשים. ואם ישנים החתן והכלה בבית ההורים בחדר אחד, יהיה הפתח פתוח לרווחה. ע"כ. וכיוצא בזה כתבו בספר אבני שהם (חלק א עמוד תכח אות ד), ובספר טהרת המשפחה (עמוד 261). ע"ש.

וראה עוד בשו"ת אגרות משה (יורה דעה ח"א סימן צ) שנשאל אודות פנוי ופנויה רוצים להכיר זה את זה וזו לתכלית נישואין אם ימצאו חן, האם רשאים לשכור שני חדרי לינה בבית אחד שגם בעל הבית ואשתו דרים שם והשיב, שאם יודיעו לבעל הבית ולאשתו שאינם בעל ואשה, יש להקל. אבל כשלא הודיעו להם, אפשר שיחשבו שהם איש ואשתו, ולא תועיל השמירה ואסור, אף שכל אחד שכר חדר מיוחד. ע"ש. ומשמע שבאופן שידוע שאינם זוג נשוי, לא חוששים לאיסור יחוד כשכל אחד בחדר נפרד, ואין צורך לנעול עליהם הדלת. (הרב אברהם ישראל)

משהו לנשמה

צוואתו של עגלון

וודאי שמעתם על רבי יונתן אייבשיץ מאשכנז, שחיבר את ספר התומים והיה גאון בדורו- ומחכמי היהודים שהצילו את יהדות אשכנז מציפורני הקתולים ימ"ש.

רבי יונתן אייבשיץ זכר קדוש לברכה סיפר פעם על גדלותו של עגלון יהודי ירא שמים. עגלון- שניצח בדבריו כומר רע צורר יהודים. באותה תקופה בפראג, הצטרף למשפחת המלוכה, כומר שונא ישראל מובהק שהציב לעצמו מטרה להשניא את היהודים על המלך. מעת לעת היה נכנס לויכוח חריף עם רבי יונתן אייבשיץ. אש האנטישמיות שבערה תמיד בלב מלכי האומות הייתה מלוכה על ידי ויכוחים אלו, ותארו לכם עד כמה מצב היהודים היה תלוי בוויכוחים אלו.

לרבי יונתן אייבשיץ ניתנה סיעתא דשמיא מיוחדת, ה' חננו בשכל חריף, הגיון בריא ומחודד להשיב לצוררים מנה אחת אפיים. הוא עמד וניצח גם את אותו כומר בן בליעל.

ויהי היום. ויכוח נוקב מול רבי יונתן, הסתיים בניצחון סוחף לרעתו של הכומר, קם הכומר על עומדו, ואמר בפני המלך: בעיקרון, הצדק איתי, ודת הנצרות הינה הטובה והמעולה שבכל הדתות, אלא שמוחו השנון ופיו החד של הרב אייבשיץ הם שעומדים בעוכרי, הצדק לא עימו- אלא אומנות הויכוח בידו ותו לא, וגם אוכיח להם את צדקתי. אם תכניסו יהודי פשוט ורגיל מעמד בית ישראל, שיעמוד איתי בוויכוח רגיל, נראה בעליל איזו דת נכונה.

נמנו וגמרנו, כי היהודי הראשון שיחלוף ליד ארמון המלוכה, ייקרא פנימה לעמוד בשאלות ותשובות עם הכומר. לא עבר זמן רב, ועגלה רתומה לסוס חלפה ליד הארמון ובה עגלון יהודי לבוש בגדים מרופטים ובידו שוט גדול.

הכניסו אותו בפקודת המלך. העגלון כמובן, הוצג בפני המלך ויועציו -שמו ושם עירו וכו'. "בבקשה" הכומר קיבל את רשות הדיבור.

"יש לי להציע לך עסקה"- פתח הכומר. "מהיום ואילך, מלך אוסטריה יאשר לך משרת 'עגלון' בחצר המלוכה- משכורת גדולה וקבועה, מכאן ולהבא לא תזדקק לחסדם של אנשים. אתה ובני משפחתך העניים, תוכלו להתגורר חיים בסמוך לארמון, תהנו מזכויות אזרחיות מלאות. תקבל גם תואר אצילים, ומאומה לא יחסר לך- עושר ואושר. נוסף לכך, נדאג לעולם הבא שלך ושל משפחתך, שם תשבו ליד אותו האיש ותתענגו בשכר נחמי. בתמורה עליך להסכים רק שאשפוך עליכם מעט מים, ואכריז בשעת הזאת המים- מים אלו שהותזו על גופכם הם בשם האב הבן ורוח הקודש- כמנהג הנוצרים.

הכומר סיים את דבריו לפני העגלון הסמיקו. הוא לפת את השוט בחרדה. העגלון עשה בידיו ובראשו תנועות שליליות, עד שגם הצליח להוציא מפיו מילים בודדות בקול נמרץ ותקיף: "לא! לא! לא!"

הכומר שהיה משוכנע שעני מדוכדך כמוהו יסכים לעסקה, עמד מולו נבוך. הכומר מיהר לשאול:

"טוב, בני, לא נכריח אותך, או את בני משפחתך לעשות משהו בניגוד לרצונכם, אך תגיד לי בבקשה, תסביר לי, מה ההיגיון שבהחלטתך, למה אתה מתנגד לעסקה בסגנון זה?"

באותה שעה, רבי יונתן אייבשיץ זצוק"ל עמד גם כן בצידי האולם, והתפלל להקב"ה שיתן חכמה בלב היהודי. עיניו של העגלון נחו על הכומר והמלך, והיה ניכר כי חושש מלענות ושוקל בדעתו האם בכלל להשיב. המלך ביקש ממנו: "אל תפחד, בבקשה, דבר כאוות נפשך, לא נעשה לך כל רע".

העגלון אזר כח והשיב:

כאשר הצעת לי את העסקה נזכרתי באבי המנוח וז"ל שהיה מדריך אותי על כל צעד ושעל. אבא המנוח, גם הוא היה עגלון- נקי כפיים וישר דרך. לפני מותו ציווני לחיות ירא שמים סר מרע ועושה טוב ומקיים רצונו של בורא העולם. מלבד זאת לימד אותי פרק בהליכות חיים- במשא ומתן. בתוך דבריו הזהיר ואמר: "אם תקל בסוחר סוסים, שיציע לך להמיר את סוסך בסוס משובח יותר, כשהוא גם מוכן להוסיף כסף- אל תסכים. כי מקח טעות לפניך. הרי, לא סתם הוא מוכן לתת לך סוס ועוד לשלם כסף על ההחלפה. הסוס שנראה טוב ומשובח- בוודאי סובל ממחלה נסתרת, או שהוא גנוב, או כל פגם אחר שיתגלה אח"כ. ואם יבוא סוחר ויציע לך סוס תמורת הסוס שלך, ללא כל הוספת תשלום מצידו, ג"כ אל תסכים, כי גם במקרה זה, וודאי יש לו חשבון של רמאות והונאה, כי למה לו להחליף סוסים ללא כל טובת הנאה לעצמו?! אבל, אם יבוא סוחר ויאמר לך- ר' יהודי, קח סוס כתחליף לסוסך, ובתמורה עליך לשלם כד וכך כסף, כאן טמון מקח הגון. כוונתו של הסוחר ישרה. ואז, תתחיל לבדוק את הסוס אם הוא אכן מתאים לך, ותכין את עצמך לקראת העסקה."

אדוני הכומר, אמר העגלון, אתה הצעת לי עסקה, ובה כל טוב שבעולם הזה- בתוספת חיי נצח טובים בעולם הבא, ואינך דורש ממני כל תשלום או תמורה, כל זה הראה לי שסחורתך פגומה. משהו רקוב בה... לכן אני ממאן: לא! לא! אני מסרב. המלך חייך. הוא ציווה לאחד המשרתים שיעניק לעגלון מתנה יקרת ערך וישלחו לנפשו לשלום. הכומר היה כאוב. לאחר כמה רגעים ביקש שיקראו לרבי יונתן והודה בפניו: ניצחתי, רבה של פראג- גם הפעם!"

היהודים הצעירים במצרים ניסו להתערב בחיי הרחוב של המצריים- "ותמלא הארץ אותם" מה יצא להם מכך?! כלום, סחורה רקובה.. סוס חולה.

כמה סוסים חולים ואנשים קונים! בר מינן, השטן מציע שפע של סוסים טובים ללא תמורה, כמה חכם הוא השטן... מוכר סוסים גנובים וחולים ואנשים קונים ואח"כ מתחרטים, הם לא יודעים את צוואתו של עגלון יהודי זקן.

וה' יעזרנו בזכות כל הצדיקים שנזכה לנחת מצאצאינו שלא יפלו חלילה עם סחורה רעה וחולה, ונראה בנחמת ציון במהרה.